

ตอบโจทย์ทุกปัญหาส่งเสริมทุกการให้บริการสารสนเทศด้วยวิดีโอผ่าน YouTube Information Service Problems Solving Through YouTube

วรัญญา พิลาทอม รุ่งเรือง สิทธิจันทร์

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม e-mail: warunya.ph@msu.ac.th, rungreang.s@msu.ac.th

บทคัดย่อ

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม เป็นหน่วยงานที่สำคัญของมหาวิทยาลัยในการให้บริการสารสนเทศ แก่ นิสิต อาจารย์และบุคลากร ซึ่งได้จัดให้มีบริการหลากหลายรูปแบบพร้อมที่จะอำนวยความสะดวกให้กับผู้ใช้บริการ ด้วยจิตสำนึกที่ดีและเทคโนโลยีที่ทันสมัย สำนักวิทยบริการจึงเลือกนำ YouTube มาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหาและส่งเสริมการให้บริการสารสนเทศที่ถูกต้อง สะดวก และรวดเร็ว โดยได้จัดทำวิดีโอที่แนะนำขั้นตอนและวิธีการให้บริการสารสนเทศ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2557 จนถึงปัจจุบัน เผยแพร่ผ่าน YouTube: ARCE MSU Channel จำนวนทั้งสิ้น 17 เรื่อง ผลการประเมินพบว่า ผู้ใช้บริการและผู้ให้บริการมีความพึงพอใจต่อวิดีโอที่เผยแพร่ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผู้ใช้บริการเห็นว่า สามารถแนะนำขั้นตอนและวิธีการให้บริการได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และทันต่อความต้องการใช้บริการ ผู้ให้บริการเห็นว่าสามารถลดขั้นตอนและช่วยในการแนะนำการให้บริการต่าง ๆ ให้กับผู้ใช้บริการได้ทันทั่วถึง และอาจารย์ผู้สอนมีความสนใจ นำวิดีโอนี้ไปสอดแทรกเพิ่มเติมในรายวิชาที่สอน เพื่อเสริมสร้างทักษะการให้บริการสารสนเทศและการรู้สารสนเทศดิจิทัลแก่นิสิตเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น การจัดทำวิดีโอที่เผยแพร่ผ่าน YouTube จึงสามารถตอบสนองพฤติกรรมการใช้สารสนเทศของผู้ใช้บริการยุคใหม่และช่วยแก้ไขปัญหาการให้บริการของสำนักวิทยบริการได้เป็นอย่างดี

คำสำคัญ:

การแก้ปัญหาบริการห้องสมุด, ยุทธภูมิกับบริการห้องสมุด, บริการสารสนเทศในยุคดิจิทัล, การสอนการรู้สารสนเทศ

Abstract

The Academic Resource Center of Mahasarakham University is one of important departments that provides many available services for students, faculties and staff. Moreover, it uses a good conscience, and provided modern technology for all users.

The Academic Resource Center of Mahasarakham University utilizes YouTube in order to promote and offer information Service easily and rapidly. It has used since 2557 until the present through Youtube: ARCE MSU Channel 17 videos in order to introduce and instruct for information service center. The users' satisfaction was found

from users and services by using video that was in the high level. Users have found that can guide all process to user for using information service. Librarian's satisfaction was high for using videos, because it can reduce the steps in the work of practitioners in introducing the various services. In addition, using video benefits for lecturer to support classrooms activity for introducing information service of library. Therefore video on YouTube response to using information of the modern age users and solve many problems for using the Library as well.

Keyword:

Solve the Problem of Information Services, YouTube for Information Service, YouTube for Library, Information Literacy

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานของห้องสมุดส่งผลให้ห้องสมุดมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานและการให้บริการสารสนเทศในทุก ๆ ด้าน ตลอดจนผู้ใช้บริการยุคใหม่ต่างมีพฤติกรรมการใช้สารสนเทศที่เปลี่ยนไป มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยแพร่หลายมากขึ้น ต้องการความสะดวก รวดเร็ว เข้าถึงสารสนเทศในทุกที่ทุกเวลา โดยไม่ต้องเดินทางมาห้องสมุด ดังนั้นผู้ให้บริการจึงจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศที่อยู่ในความสนใจของผู้ใช้บริการยุคใหม่ มาประยุกต์ใช้หรือปรับใช้ในงานห้องสมุดได้ เพื่อจะได้เอื้อให้เกิดประโยชน์ในการจัดการและบริการสารสนเทศแก่ผู้ใช้ยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมการใช้สารสนเทศของผู้ใช้ในยุคใหม่ (นฤมล รักษาสุข, 2554) ตลอดจนเพื่อให้การบริการสารสนเทศบรรลุตามปณิธานของแต่ละห้องสมุดที่ได้กำหนดไว้

สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคามมีปณิธานที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศในการบริการสารสนเทศ เพื่อสนองความต้องการ ของผู้ใช้บริการด้วยจิตสำนึกที่ดี และเทคโนโลยีที่ทันสมัย จึงได้จัดบริการสารสนเทศไว้ให้บริการอย่างหลากหลายรูปแบบ เพื่อสนองความต้องการและความพึงพอใจสูงสุดแก่ผู้ใช้บริการ โดยเฉพาะนิสิต อาจารย์ นักวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม หากผู้ใช้บริการไม่มีความรู้และความเข้าใจต่อการใช้บริการที่ถูกต้อง มักมีทัศนคติที่ไม่ดีกับห้องสมุดและบริการต่าง ๆ ว่ามีความยุ่งยากในการใช้บริการ อันจะเป็นเหตุให้ไม่มาใช้บริการหรือไม่ศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุด ด้วยเหตุนี้ บรรณารักษ์ผู้ให้บริการจึงมีความสนใจและตระหนักถึงสาเหตุดังกล่าว ได้รวบรวมประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการใช้บริการที่มักเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำ ตลอดจนรวบรวมบริการสารสนเทศที่เกิดขึ้นมาใหม่ที่ต้องส่งเสริมการใช้บริการ นำมาจัดทำเป็นวิดิทัศน์แนะนำขั้นตอนและวิธีการใช้บริการ เพื่อเผยแพร่ให้ผู้ใช้บริการได้เรียนรู้ โดยไม่ต้องเดินทางมาหรือโทรศัพท์มาสอบถามกับผู้ให้บริการ

สื่อในการเผยแพร่สารสนเทศให้ผู้ให้บริการได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดีในปัจจุบันคงหนีไม่พ้นสื่อสังคมออนไลน์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เรียกว่า YouTube ซึ่ง YouTube เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมและได้รับความสนใจจากผู้ให้บริการยุคใหม่เป็นอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน ด้วยคุณสมบัติที่ผู้ใช้เข้าถึงได้ง่าย สะดวก และ

ภาพที่ 1 สื่อสังคมออนไลน์ในปัจจุบัน

สามารถใช้งานได้ฟรี ไม่มีค่าใช้จ่าย ไม่มีข้อจำกัดด้านสถานที่และเวลา รวมทั้งผู้ใช้สามารถเลือกชมเนื้อหาได้ตามความต้องการและยังสามารถเชื่อมโยงไปยังวิดีโออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องได้จำนวนมาก เพียงแต่มีอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต หรือสมาร์ทโฟน และสัญญาณอินเทอร์เน็ต ก็สามารถรับชมวิดีโอได้ทั่วมุมโลก ดังนั้น สำนักวิทยบริการจึงได้ขอเปิดช่องทางการสื่อสารกับผู้ให้บริการด้วย YouTube: ARCE MSU Channel เพื่อให้เป็นช่องทางสื่อสารและเผยแพร่วิดีโอแนะนำขั้นตอนและวิธีการใช้บริการเพื่อการแก้ไขปัญหาในการใช้บริการ และส่งเสริมความรู้และความเข้าใจในการใช้บริการต่าง ๆ ประชาสัมพันธ์บริการใหม่ ๆ ที่สั้น กระชับ ผู้ใช้บริการเข้าใจได้ง่าย ไม่ต้องเสียเวลาเดินทางเข้ามาขอคำแนะนำถึงห้องสมุดสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองได้ทันที

วัตถุประสงค์

1. เพื่อจัดทำวิดีโอแนะนำขั้นตอนและวิธีการใช้บริการสารสนเทศ ที่สามารถแก้ไขปัญหาการให้บริการสารสนเทศของผู้ให้บริการได้อย่างทันต่อความต้องการเผยแพร่ผ่าน YouTube
2. เพื่อพัฒนาบริการสารสนเทศที่อำนวยความสะดวก รวดเร็วในการแก้ไขปัญหาการให้บริการสารสนเทศ โดยการนำ YouTube สื่อสังคมออนไลน์ที่ทันสมัยมาประยุกต์ใช้งาน

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน

1. ประชุมผู้ให้บริการ เพื่อระดมความคิดในการหาวิธีการแก้ไขปัญหาในการให้บริการสารสนเทศที่ผู้ใช้ประสบปัญหาและสอบถามมาเป็นประจำ
2. รวบรวมประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการใช้บริการที่มักเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำ ตลอดจนรวบรวมบริการสารสนเทศที่เกิดขึ้นมาใหม่ที่ต้องส่งเสริมการใช้บริการ
3. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้ให้บริการยุคใหม่ และการตอบสนองความต้องการกับอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านพฤติกรรมมนุษย์ และด้านการผลิต สื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่
4. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์แต่ละชนิด และคัดเลือกสื่อเพื่อนำเสนอสารสนเทศแก่ผู้ใช้
5. สร้างวิดีโอเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้การใช้บริการสารสนเทศ ตามขั้นตอนดังนี้

ภาพที่ 2 ภาพการประชุมผู้ให้บริการเพื่อหาแนวทางแก้ไข

- 5.1 กำหนดหัวข้อ ซึ่งหัวข้อได้จากประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการใช้บริการที่พบบ่อย
- 5.2 วางแผนวิเคราะห์งาน เตรียมรูปแบบงาน หาข้อมูลรายละเอียดเพื่อจัดเตรียมเนื้อหา
- 5.3 ขอเปิดช่องทาง AREC MSU Channel กับเว็บไซต์ YouTube
- 5.4 เตรียมเนื้อหาเพื่อจัดทำสคริปต์ ให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้
- 5.5 เตรียมอุปกรณ์ในการถ่ายทำวิดีโอ ได้แก่ กล้องแท็บเล็ต, สมาร์ทโฟน, อุปกรณ์คอมพิวเตอร์
- 5.6 ดำเนินการจัดทำวิดีโอ
- 5.7 ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของเนื้อหาโดยนำเสนอหัวหน้ากลุ่มงาน และผู้เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 3 ภาพการถ่ายทำวิดีโอแนะนำการใช้บริการ

5.8 ตัดต่อวิดีโอด้วยโปรแกรม camtasia studio และ movie maker

6. จัดเก็บและเผยแพร่วิดีโอผ่าน YouTube
7. เผยแพร่ลิงค์วิดีโอใน YouTube ไปยังช่องทางอื่น ๆ ที่สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีให้บริการอยู่ เช่น Facebook LINE เว็บไซต์ของสำนักวิทยบริการ ข่าวประชาสัมพันธ์ รายการวิทยุ “เปิดประตูสู่การเรียนรู้” ในการปฐมนิเทศนิสิตตามวาระต่าง ๆ, ในการประชุมกรรมการบริหารมหาวิทยาลัย เป็นต้น

ผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการผลิตวิดีโอ จากผลิตวิดีโอแนะนำขั้นตอนและวิธีการใช้บริการสารสนเทศ เผยแพร่ผ่าน YouTube : AREC MSU Channel ตั้งแต่ปี พ.ศ.2557 และได้จัดทำวิดีโอเพิ่มเติมในประเด็นหัวข้อที่เป็นประโยชน์ต่อการใช้บริการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบัน มีจำนวนทั้งสิ้น 17 เรื่อง โดยมีประเด็นหัวข้อที่นำเสนอ ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมก่อนการรับบริการ
 - 1.1 แนะนำการใช้ประตูทางเข้า – ออกอัตโนมัติ
 - 1.2 แนะนำการสมัครสมาชิกห้องสมุด
 - 1.3 แนะนำสถานที่จัดเก็บทรัพยากรสารสนเทศ
 - 1.4 แนะนำประเภททรัพยากรที่ให้บริการในศูนย์สารสนเทศอีสานสิริธร
 - 1.5 แนะนำวิธีการสืบค้นบทความจากวารสาร
 - 1.6 แนะนำการใช้ Single Search Service
2. ข้อควรทราบเพื่อลดปัญหาขณะใช้บริการ
 - 2.1 วิธีการตั้งค่า VPN พัฒนาโดยสำนักคอมพิวเตอร์ มมส
 - 2.2 แนะนำการใช้งาน SSL VPN
 - 2.3 วิธีการดาวน์โหลดวิทยานิพนธ์ มมส
 - 2.4 แนะนำวิธีการ Renew (ยืมต่อ) ทรัพยากรสารสนเทศ
 - 2.5 แนะนำการหาหนังสือไม่พบบนชั้น
 - 2.6 วิธีการจองทรัพยากรสารสนเทศ

3. ประชาสัมพันธ์กิจกรรมและบริการใหม่ ๆ

3.1 แนะนำสำนักวิทยบริการ มมส 2557

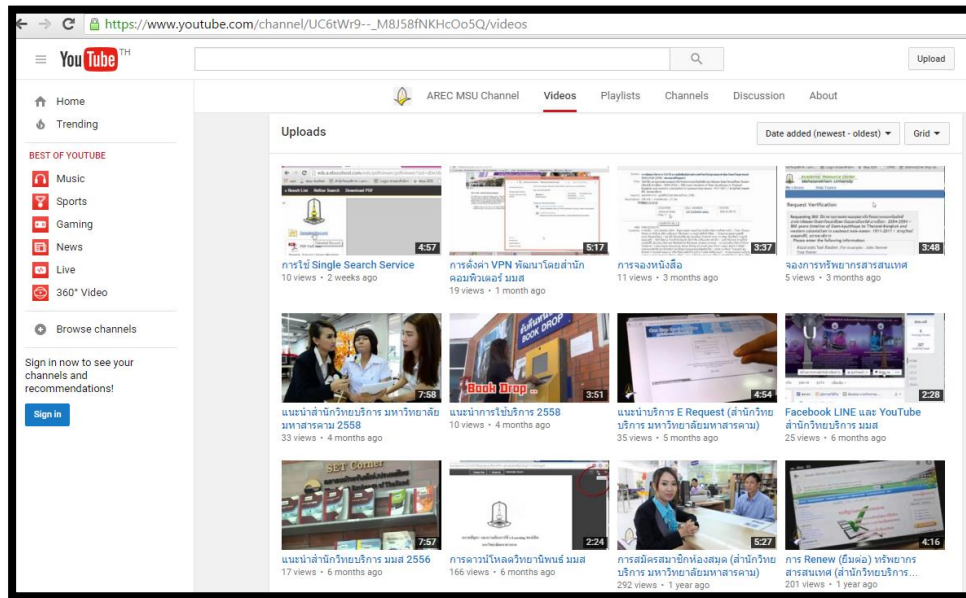
3.2 แนะนำ Facebook LINE และ YouTube สำนักวิทยบริการ มมส

3.3 แนะนำบริการ E Request

3.4 แนะนำการใช้บริการ 2558

3.5 แนะนำสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2558

ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ จำนวนทั้งสิ้น 158 คน โดยเลือกแบบเจาะจง ผู้ใช้บริการมีปัญหาการใช้บริการ และได้ชมวิดีโอ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ใช้บริการมีความพึงพอใจต่อวิดีโอแนะนำขั้นตอนและวิธีการใช้บริการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{x} = 4.70$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า หลังจากรับชมวิดีโอ ผู้ใช้บริการสามารถแก้ไขปัญหาการใช้บริการได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ($\bar{x} = 4.76$) ผู้ใช้บริการมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการใช้บริการสารสนเทศเพิ่มขึ้นหลังได้รับชมวิดีโอ ($\bar{x} = 4.70$) และผู้ให้บริการสามารถเรียนรู้การใช้บริการสารสนเทศได้ด้วยตนเองสะดวก รวดเร็ว ทุกที่ ทุกเวลา ($\bar{x} = 4.66$) ตามลำดับ

ภาพที่ 4 ภาพตัวอย่างวิดีโอที่จัดทำและเผยแพร่บน YouTube : AREC MSU Channel

ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้ให้บริการ จำนวน 24 คน พบว่า ผู้ให้บริการมีความพึงพอใจในภาพรวมมากที่สุด ($\bar{x} = 4.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ผู้ให้บริการคิดเห็นว่าวิดีโอสามารถลดขั้นตอนในการแนะนำขั้นตอนและวิธีการใช้บริการต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ($\bar{x} = 4.77$) วิดีโอที่จัดทำขึ้นสามารถส่งเสริมการให้บริการสารสนเทศได้ถูกต้องอย่างเหมาะสม ($\bar{x} = 4.71$) การนำวิดีโอเผยแพร่สามารถลดการใช้กระดาษในการจัดทำเอกสารแจก และสื่อที่ใช้เผยแพร่วิดีโอมีความเหมาะสม ($\bar{x} = 4.63$) ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษา พบว่า วิดีทัศน์ที่ได้จัดทำและเผยแพร่ผ่าน YouTube : AREC MSU Channel ได้รับความสนใจจากผู้ให้บริการเห็นได้จากยอดจำนวนผู้เข้าชม และสร้างความพึงพอใจต่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้บริการสารสนเทศได้เป็นอย่างดี เพราะสามารถรับชมวิธีการใช้บริการต่าง ๆ ในห้องสมุดก่อนเข้ามาใช้บริการที่ห้องสมุด และผู้ให้บริการยังสามารถแก้ไขปัญหาเบื้องต้นได้ด้วยตนเอง หากไม่เข้าใจประเด็นใดก็สามารถดูซ้ำได้ ง่ายต่อการเข้าถึงไม่จำกัดเวลาและสถานที่ในการรับชม สอดคล้องกับพฤติกรรมสารถการใช้สารสนเทศในยุคนี้เป็นอย่างมาก เช่นเดียวกันกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตจันทบุรีที่ได้นำ YouTube ไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอน นักศึกษาสามารถทบทวนบทเรียนจากวิดีโอที่อาจารย์ผู้สอนอัปโหลดไว้ผ่าน YouTube เพื่อจัดการเรียนรู้ในยุคปฏิรูปการศึกษาและก้าวเข้าสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต่อไป

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1. อาจารย์ผู้สอนได้ทราบว่าสำนักวิทยบริการมีวิดีโอแนะนำขั้นตอนและวิธีการใช้บริการผ่าน YouTube อาจารย์ให้ความสนใจ นำไปสอดแทรกเพิ่มเติมในรายวิชาต่าง ๆ และเพื่อเป็นการเสริมสร้างทักษะด้านการใช้บริการและการรู้สารสนเทศดิจิทัลของนิสิตเพิ่มมากขึ้น
2. ผู้ให้บริการเห็นว่าเป็นบริการที่ดี สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา และไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายเดินทางมาขอคำแนะนำการใช้บริการที่ห้องสมุด
3. ควรเพิ่มวิดีโอแนะนำเรื่องต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับนิสิต และผู้ให้บริการให้เพิ่มมากขึ้นดั่งนั้น การจัดทำวิดีโอแนะนำขั้นตอนและวิธีการใช้บริการ เผยแพร่ผ่าน YouTube จึงสามารถตอบสนองพฤติกรรมการใช้สารสนเทศของผู้ใช้ในยุคใหม่และช่วยแก้ไขปัญหาการใช้บริการของสำนักวิทยบริการได้เป็นอย่างดี และควรมีการพัฒนาและจัดทำวิดีโอให้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะบริการที่ยังเป็นปัญหากับผู้ให้บริการ

การนำไปใช้ประโยชน์

จากการจัดทำวิดีโอแนะนำขั้นตอนและวิธีการใช้บริการสารสนเทศของสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และได้นำไปเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ YouTube : AREC MSU Channel ก่อให้เกิดประโยชน์ในหลายด้าน ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อผู้ให้บริการ คือ เป็นสื่อช่วยในการเรียนรู้เพิ่มเติมในประเด็นปัญหาการเข้าใช้บริการต่าง ๆ และช่วยให้เรียนรู้และมีทักษะการใช้บริการห้องสมุดในยุคดิจิทัล สามารถเรียนรู้การใช้บริการได้ทุกที่ ทุกเวลา
2. ประโยชน์ต่อการเรียนการสอน อาจารย์ผู้สอนสามารถนำวิดีโอที่สอนสอดแทรกในรายวิชาเรียน เพื่อให้ นิสิตได้เรียนรู้วิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองอย่างถูกต้อง และทันต่อความต้องการ
3. ประโยชน์ต่อบรรณารักษ์ผู้ให้บริการ ช่วยการส่งเสริมการใช้บริการใหม่ ๆ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการใช้บริการต่าง ๆ และลดขั้นตอนในการปฏิบัติงานสอนการรู้สารสนเทศ เพียงแค่แนะนำวิธีการเข้าถึงวิดีโอให้ผู้ให้บริการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง แม้ห้องสมุดจะปิดทำการ แต่ผู้ให้บริการก็สามารถแก้ไขปัญหาการใช้บริการได้เอง
4. เป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม สามารถลดการใช้กระดาษในการจัดทำเอกสารแนะนำการใช้บริการได้

การนำไปใช้ประโยชน์ในงานห้องสมุดอื่น ๆ

1. เป็นตัวอย่างและเป็นแนวทางพัฒนาบริการสารสนเทศที่เกิดประโยชน์ต่อผู้ให้บริการให้ห้องสมุดอื่น ๆ ได้นำไปจัดทำเพื่อแนะนำขั้นตอนและวิธีการใช้บริการห้องสมุดของตนเองได้

2. เป็นแนวทางในการผลิตวิดีโอให้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะบริการที่ยังเป็นปัญหากับผู้ให้บริการ เพื่อให้ผู้ให้บริการได้เรียนรู้หรือหาวิธีการแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองทันทีที่พบปัญหาการใช้บริการ

รายการอ้างอิง

- ชญาภานต์ พรหมบุตร. (2556). *การพัฒนาทักษะการทำงานเรื่องการสร้างงานนำเสนอข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านเว็บไซต์ Youtube ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ตามรูปแบบทักษะปฏิบัติของ Davies.* (การศึกษาค้นคว้าอิสระ การศึกษามหาบัณฑิต). สาขาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- นฤมล รักษาสุข. (2554). *ผู้ใช้สารสนเทศ.* สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2558. สืบค้นจาก <http://slideplayer.in.th/slide/2090013>
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก วิทยาเขตจันทบุรี. (2558). *YouTube for e-learning.* สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2558. สืบค้นจาก http://social.chan.rmutto.ac.th/managefiles/_Manual_Youtube_For_Elearning.pdf
- สื่อสังคมออนไลน์, ความหมาย, ประเภท, เครื่อง-อุปกรณ์, ประโยชน์-ข้อจำกัด. (2558). สืบค้นเมื่อ 1 ตุลาคม 2558. สืบค้นจาก <http://smforedu.blogspot.com/2014/02/blog-post.html>